

Het interessante

Mijn zoon Cornelius is vijf als hij midden in zijn spel stilhoudt. Hij zit geknield op de plankenvloer met in zijn handen een kubus. Om hem heen liggen andere houten bouwblokken, balkjes en cilinders in verschillende groottes, maar het is de kubus die zijn aandacht heeft. Hij draait het blokje om, telt de vlakken, laat zijn vingertjes over de ribben gaan. Als hij voelt dat ik naar hem kijk, houdt hij het kleinood voor zich uit en zegt: ‘Mama, waarom is deze zo interessant?’

Anne Provoost

Cornelius’ vraag is de echo van een kwestie die me bij momenten besluipt: wat maakt iets interessant? Je loopt te zoeken naar een antwoord, niet alleen omdat je als schrijver bezig wil zijn met materiaal dat een tijdlang je interesse zal kunnen vasthouden – je werkt tenslotte een paar jaar aan een boek – maar ook omdat je vroeg of laat wordt geconfronteerd met de vraag of wat jij een interessant verhaal vindt om te vertellen ook een interessant verhaal is om te lezen.

Waarom is het dat ik bij schrijvers als De Lillo, Roth, Coetzee, Morrison doorlopend het gevoel heb dat ze dingen vertellen die belangwekkend en wetenswaardig zijn. En dat ik boeken van andere schrijvers, ook al zijn ze goed geschreven en worden ze bewierookt, opzij leg omdat ik ze niet interessant vind? (Een boek kan zelfs vormelijk interessant zijn zonder te boeien; dan wordt de uitroep ‘Wat interessant!’ een verwijt.)

Op het eerste gezicht lijkt het alsof het interessante zich afspeelt in de buurt van het verschaffen van inzicht. Als

een werk de belofte in zich draagt een licht te gooien op dingen die me nog niet duidelijk zijn, boeit het me. Het interessante doet zich dan voor als een objectief criterium: een boek verheldert of doet dat niet. Wat mij inzicht verschaft moet dat bij een ander ook kunnen. Als het me inzicht verschaft als ik veertig ben, moet het ook inzicht verschaffen aan iemand van twintig. Meteen is duidelijk dat de definitie rammelt. Thema’s die mij als twintiger helemaal niet interesseerden, doen dat later ineens wel. Cornelius speelt al sinds zijn tweede levensjaar met die blokken, waarom vangt de kubus nu pas zijn aandacht?

Het interessante is geen eigenschap, wel een kwalificatie door anderen toegekend. Het is persoonsgebonden, afhankelijk van leeftijd, geslacht en herkomst. Voor een schrijver is dat onrustwekkend. Het betekent dat hij een boek kan schrijven waarvan de inhoud enkel door hemzelf interessant wordt gevonden.

Wat hebben verhalen die ik als ‘universeel’ ervaar dat andere niet hebben? Ze

gaan meestal evengoed over kleine menselijke voorvallen. Wat zorgt ervoor dat ik als lezer bereid ben om het ene kleine verhaal op te rekken tot iets wat zichzelf overstijgt, en het andere kleine verhaal op de boekenplank terugplaats?

Tientallen keren al heb ik filmscènes gezien waarin zich de volgende situatie voordoet: de slechterik en de goeierd staan met een getrokken wapen tegenover elkaar. ‘Laat je pistool vallen of ik schiet!’ schreeuwen ze allebei. Uit de manier waarop de filmmaker deze scène in beeld brengt valt af te leiden dat hij dit een interessante probleemstelling vindt. Als ik naar zo’n scène zit te kijken, voel ik hoe mijn verstand afhaakt. De onverschilligheid slaat toe. Ik kan mezelf er niet toe brengen me af te vragen wat nu de beste reactie is. Dat heeft vooral te maken met gebrek aan inlevingsvermogen. Ik kan me niets voorstellen bij de heldhaftigheid en de koelbloedigheid die horen bij het grijpen naar een vuurwapen. Maar dit geldt voor veel dilemma’s in films, ook voor degene die me wel boeien.

Misschien is het om mijn interesse te wekken noodzakelijk dat ik geloof in het nut van het inzicht dat ik verwerf. Er zijn in de fictie zo veel situaties waarin ik me kan inleven, spaarzaam omgaan met mijn energie betekent allicht dat ik me bij voorkeur inleef in situaties die nu of binnen afzienbare tijd op mezelf kunnen slaan. Het pistool op iemand richten hoort daar niet

bij, niet omdat ik denk dat er geen moordenaar in me huist, maar omdat ik geen benul heb van mikken en trek- kers overhalen.

Maar allicht is dat maar de helft van het antwoord. Ik zou tegenover de filmmaker de goodwill aan de dag kun- nen leggen om de metafoor te zien in deze scène en om de situatie over te brengen naar andere omstandigheden van uitzichtloosheid. Ik doe het niet omdat de scène me niet verrast. Het interessante herhaalt zich niet, erger nog: herhaling maakt mij blind voor het interessante van het cliché. Interes- sant vind ik enkel wat beloont, de moeite loont door me te verbazen. Ik moet de indruk krijgen dat mijn oude denkbelden worden bijgesteld, zelfs ontwricht.

‘Ik kan er niets mee,’ is iets wat ik wel eens zeg over een schilderij, een beeld- houwwerk, een theaterstuk dat me niet heeft weten te boeien. Bepaalde dingen

zijn me te vreemd. Ze zijn in deze fase van mijn leven niet toepasselijk en niet toepasbaar, en dus raken ze geen snaar. Toepasbaarheid moet dan breed worden opgevat. Een boek dat me de leegte doet zien, het gat, de donkere binnenzijde van het leven, de uitzicht- loosheid, voldoet beter aan die maatstaf dan een boek dat me de indruk geeft dat er zoiets bestaat als ‘nuttig inzicht’. Het is een uiting van machteloosheid, maar geeft opnieuw aan hoe ik in kunstvormen manieren zoek om vat te krijgen op wat op me afkomt.

Dit is dus mijn criterium bij het bepa- len of ik iets wat me wordt aangeboden interessant vind, en het zegt veel over mij. Maar helpt het me bij het definië- ren van het interessante als ik iets aan anderen aanbied, meer specifiek als ik schrijf? Er is een tijd geweest dat ik dacht van wel, maar het is mijn zoon met zijn kubus die me terecht wijst.

De manier waarop hij naar de vorm kijkt is wars van de beslommeringen waar ik mee loop. De kubus heeft geen intentie om zich interessant voor te doen, dat heeft Cornelius feilloos aan- gevoeld. Toch is hij er stil van geworden. Zo vind ik als schrijver mijn zelfver- trouwen terug: het interessante biedt zich aan, en doet niet meer dan dat. Het vertoont zich, maar verwacht geen reactie van de toeschouwer. Je schrijft al voor je werk is gedefinieerd, voor iemand heeft kunnen zeggen: dit boeit of het boeit niet. Eerst is er de zwakte, het blootleggen van je poging om je woorden op een rij te krijgen. Dat doe je door te verzinnen. Later zal mis- schien blijken dat je fictie een zekere werkelijkheid blootlegt, en het inzicht op die werkelijkheid voor bepaalde lezers vergroot. Maar dat is achteraf, eerst zet je jezelf op het spel, dat is je bottom line; meer kun je niet doen.

Anne Provoost is schrijfster. ■